

datum: 20 maart 2025

Inbreng VVSG voor de evaluatie van het Agentschap voor Binnenlands Bestuur van de gemeenteraadsverkiezingen en de installatie van de politieke organen

1. Inleiding

In het Vlaams Regeerakkoord en in de beleidsnota Binnenlands Bestuur en Stedenbeleid is de evaluatie van de kiesregelgeving opgenomen. Het Agentschap voor Binnenlands Bestuur (hierna: ABB) bereidt twee evaluatierapporten voor:

1. Evaluatie van het verloop van de lokale en provinciale verkiezingen van 13 oktober 2024 (juridisch, praktische organisatie en communicatie).
2. Evaluatie van de installatie van de verschillende politieke organen van het lokaal bestuur (proces na de verkiezingen).

In een brief vraagt ABB aan de VVSG om tegen 28 februari 2025 de bevindingen en ervaringen daarover te delen. Dat was onmogelijk omdat een bespreking op de bestuursorganen van de VVSG pas ten vroegste kon op 19 maart. Maar ook dan blijft de termijn veel te kort voor een grondige evaluatie. De VVSG begrijpt niet waarom deze evaluatie zo snel moet plaatsvinden. Deze korte termijn zorgt voor een beperkte evaluatie gebaseerd op de belangrijkste punten. De VVSG behoudt zich het recht voor om zelfstandig verder te werken aan een volledige evaluatie. De onderstaande nota is dan ook niet volledig en mag ook niet als zodanig worden geïnterpreteerd.

VVSG vraagt expliciet om grondig betrokken te worden bij de verdere analyse en aanpassingen aan de regelgeving. Deze nota is geen definitief VVSG-standpunt.

2. Evaluatie verkiezingen

2.1. Algemeen

Regelgeving is te complex

Lokale verkiezingen vinden maar plaats om de zes jaar. Dat zorgt ervoor dat de regels daarover niet goed gekend zijn. Meer dan elders is het dan ook van belang dat de regels helder en eenvoudig zijn, met realistische opgelegde termijnen. De VVSG vraagt bij het hele aanpassingsproces regelgevende aanpassingen die oog hebben voor heldere en vereenvoudigde regels en realistische termijnen. Deze opmerking geldt ook voor de tweede evaluatievraag.

Burgemeestersverkiezingen

De semi-rechtstreekse verkiezing van de burgemeester heeft een grote impact gehad op de gemeenteraadsverkiezingen. Zo werd de verkiezingsstrijd vaker een burgemeestersstrijd dan een inhoudelijk debat. Ook waren er duidelijk meer eenheidslijsten in de hoop de grootste lijst te worden. Minder lijsten (en dus fracties) beïnvloedt de coalitievorming, maar zorgt op verschillende plaatsen ook voor bijzonder kleine opposities.

De impact op de campagne, de meerderheidsvorming en de lokale democratie moeten verder onderzocht worden. Verder is het afwachten in welke mate deze eenheidslijsten uit elkaar zullen vallen en aanleiding geven tot constructieve moties van wantrouwen.

Verdere digitalisering van de verkiezingen

De lijstindiening werd gedigitaliseerd. De VVSG vindt dat een goede zaak, maar wijst ook op problemen die opgedoken zijn (bv. met niet-werkende identiteitskaarten). De pijnpunten moeten in kaart gebracht worden en aangepakt, om te vermijden dat ze de volgende keer weer opduiken.

Ondersteuning door ABB

De VVSG stelt vast dat de Vlaamse overheid hard ingezet heeft op de ondersteuning van de organisatie van de verkiezingen. Uiteraard zijn er steeds verbeterpunten, maar in het algemeen zijn de lokale besturen erg tevreden van de ondersteuning. De informatie-uitwisseling en samenwerking tussen de medewerkers van ABB en VVSG verliep zeer vlot.

2.2. Verkiezingsdag

Onderzoek nodig naar de gevolgen van de afschaffing van de opkomstplicht

De opkomst was over het algemeen lager dan verwacht (bv. Vilvoorde: 56%) met een groot verschil tussen verschillende gebieden en leeftijdsgroepen. Dit roept vragen op over de legitimiteit en betrokkenheid van burgers. De VVSG vraagt onderzoek naar welke groepen afhaakten, hoe we deze weer kunnen betrekken en waar we moeten op inzetten om het vertrouwen in de lokale politiek te herstellen.

Veel vragen over volmachten

De VVSG stelt vast dat er vele vragen zijn bij het systeem van volmachten. Enerzijds zou een versoepeling daarvan kunnen leiden tot een hogere opkomst, anderzijds zien we veel discussies over het gebruik van volmachten. Er moet onderzocht worden waar het huidige systeem tekortschiet, zodat er gewerkt kan worden aan duidelijkere en

eenvoudigere regels. We wachten de uitkomst van de gerechtelijke onderzoeken naar het mogelijk misbruik van volmachten af.

Verder vraagt de VVSG meer Vlaams-federale afstemming over de volmachtenregeling, zodat die bij de verschillende verkiezingen veel meer gelijklopend is dan nu.

Visie nodig over stemmen in de toekomst

Op de ene plaats werd op papier gestemd, op de andere via de computer. In sommige fusiegemeenten werden beide systemen gebruikt. De VVSG vraagt aan de Vlaamse Regering om het voortouw te nemen om samen met de andere regeringen van ons land tot een gedeelde toekomstvisie te komen, en deze visie dan in de praktijk te brengen. De verschillen in organisatie van de lokale, federale en Vlaamse verkiezingen moeten daarbij zoveel mogelijk weggewerkt worden.

2.3. Verkiezingsresultaat

Fijnmazige stemresultaten

De VVSG vindt het ter beschikking stellen van fijnmazige stemresultaten een goede zaak. Toch moet onderzocht worden of de huidige regels voldoen, en deze vereenvoudigd kunnen worden (bv. geen onderscheid meer tussen de werkwijze bij papieren en digitale stemming).

Verder vraagt de VVSG softwarematige controle die merkwaardige of onwaarschijnlijke telresultaten (bv. Lier) meteen detecteren zodat er meteen al op de verkiezingsdag een extra controle kan gebeuren of deze resultaten wel juist zijn. Hierdoor kan worden vermeden dat kandidaten een klacht bij de Raad voor Verkiezingsbetwistingen moeten indienen om fouten recht te zetten.

Bezwaren

Een analyse van de bezwaarprocedure is nodig, waarna deze bijgestuurd moet worden. Zo kan het niet dat één burger ervoor zorgt dat de installatievergadering niet kan doorgaan (bv. Gent). Er wordt vastgesteld dat bezwaar indienen wel kan, maar de termijnen het vaak niet toelaten om de bezwaren grondig te onderzoeken. Tegelijk is de opkomstplicht afgeschaft en maakte de decreetgever het ronselen van volmachten strafbaar. De combinatie van beide is een maat voor niets. Dat is de democratie onwaardig. Ook de verwarring over waar je welke klachten of bezwaren moet indienen, is geen goede zaak. De VVSG vraagt om de bezwaarprocedure te herbekijken. Bij voorkeur geldt dezelfde termijn voor alle bezwaren rond de verkiezingen en installaties. De termijnen moeten maximaal afgestemd worden op de periode van de feestdagen in de kerstvakantie.

3. Evaluatie installatie politieke organen

3.1. Algemeen

Regelgeving is te complex

Zie bij 2.1. van deze nota.

Bijzonder comité voor de sociale dienst (BCSD)

Deze nota focust niet op het BCSD, maar de VVSG stelt vast dat hoofdstuk van het decreet lokaal bestuur over het BCSD vol legistische fouten en onduidelijkheden staat. Dat

start bij de voordrachten en de eedaflegging, maar geldt ook voor vele andere bestuurlijke regels. De strikte timing en de verplichte stappen voor het indienen van voordrachten voor de leden van het BCSD is te complex en moet eenvoudiger. De VVSG vraagt om los van deze evaluatie een traject te starten waarbij de juridische regels over de bevoegdheden, samenstelling en werking van het BCSD bekeken en legistiek verbeterd worden.

3.2. Voorafgaand aan de installatievergadering

Initiatiefrecht

De wisseling van initiatiefrecht na twee weken kan partijen een duwtje geven om de coalitie sneller te sluiten, maar de VVSG meent dat deze wissels vooral leiden tot verwarring en weinig tot geen meerwaarde hebben. In grotere gemeenten is de periode van veertien dagen voor de vorming van een coalitie sowieso te kort. Ook is het initiatiefrecht zinloos als een partij de absolute meerderheid heeft. De VVSG vraagt dan ook een grondige bijsturing en vereenvoudiging van dit systeem. Zo kan het een idee zijn om enkel de grootste lijst voor één periode dat recht te geven, waarna iedere partij een coalitie kan maken. Ook de sancties voor miskenning van het initiatiefrecht moeten bekeken worden. Zijn deze niet te zwaar, zeker voor wie onbewust de regels miskende?

Digitalisering van de voordrachten

Er werden veel problemen vastgesteld bij het invullen van de voordrachtsakten voor bv. schepenen, het BCSD, ... De VVSG pleit voor een digitalisering van het invullen en indienen van voordrachtsakten waarbij het systeem ervoor zorgt dat fouten maximaal vermeden worden. Een digitaal systeem verhoogt de transparantie en efficiëntie.

Akte(n) om de burgemeester op te volgen

De decreetgever heeft de aanwijzing en vooral de opvolgingsregels voor de (aangewezen) burgemeester bijzonder complex gemaakt. VVSG vraagt een veel eenvoudigere regelgeving waarbij er bv. maar één type van akte van opvolging of voordracht meer is, en waarbij geen onderscheid gemaakt wordt tussen gemeenten die wel of niet fuseren.

3.3. Installatievergadering

Datum installatievergadering

Door de vervroeging van de installatievergadering is de periode tussen de gemeenteraadsverkiezingen (13 oktober) en de installatievergadering (begin december) erg kort. Er moeten immers een hele reeks administratieve stappen worden gezet (denk bv. aan de voordrachten voor het BCSD en in de meergemeentezones voor de politieraad). Zeker in die besturen waar het moeilijker verloopt, is dit zeer lastig. VVSG vraagt om de gemeenteraden in de toekomst weer begin januari te installeren. Zo kan de geplande installatievergadering steeds doorgaan, zelfs bij bezwaren (behalve in zeer uitzonderlijke situaties). Daarnaast biedt dit wat extra tijd om tot een coalitieakkoord te komen.

Een bijkomend voordeel is dat de installatievergadering in fusiegemeenten dan op hetzelfde moment plaatsvindt als in andere gemeenten.

Vereenvoudiging van de procedure voor de aanstelling de burgemeester

De procedure voor de benoeming van de burgemeester is te complex. Momenteel zijn er meerdere stappen: een eedaflegging als raadslid, als aangewezen burgemeester, een benoeming en een tweede eedaflegging als burgemeester. Dit proces neemt vaak maanden in beslag. Dat kan en moet efficiënter.

VVSG stelt voor dat de procureur-generaal het onderzoek, om tot een advies te komen over de burgemeester, meteen start zodra de gezamenlijke akte voor schepenen is ingediend. Door dit te koppelen aan de installatie van de gemeenteraad in januari, ontstaat een vlotter proces. Uit de praktijk blijkt immers dat eens de gezamenlijke akte voor de schepenen is ingediend, de stemmenkampioen van de grootste fractie van de coalitie, ook als burgemeester werd aangewezen. Er is dus geen reden om de installatievergadering af te wachten om het benoemingsproces op te starten.

Daarnaast vragen we om te bekijken of het nog zinvol is om de term "aangewezen burgemeester" te behouden. Zeker voor iemand die al burgemeester was en opnieuw wordt benoemd, is het moeilijk uit te leggen waarom die persoon tijdelijk als "aangewezen burgemeester" wordt aangeduid.

Onderzoek van de geloofsbrieven

Privacyregels worden steeds belangrijker. De VVSG stelt vast dat dit voor problemen zorgt bij het onderzoek van de geloofsbrieven. Zo is er geen duidelijke wettelijke basis die zegt wat geloofsbrieven zijn en waarom bepaalde persoonlijke informatie gegeven moet worden. Zo vraagt de omzendbrief voor de installatie van de politieke organen een recent uittreksel uit het strafregister, model 1, terwijl daar veel meer gegevens kunnen opstaan dan enkel die die relevant zijn voor de opname van een lokaal mandaat.

Familiale onverenigbaarheden

Het wordt als niet fair bevonden dat als twee personen met een verboden familieband rechtstreeks verkozen zijn, er een slechtere juridische positie is (slechts één van hen kan zetelen, de andere neemt definitief voor de rest van de legislatuur afstand van het mandaat), dan als er slechts één van hen verkozen is en de andere dus opvolger blijft. De VVSG stelt voor dat een tweede verkozen familielid dat niet kan zetelen opvolger kan blijven waardoor hij of zij het mandaat van raadslid kan opnemen wanneer het mandaat van het familielid eindigt.